

Voorzitter

en Koninkrijksrelaties en de voorzitter van het Centraal Stembureau. Ook van deze brieven heb ik een afschrift in de postvakjes van de leden laten leggen.

Gemeenschappelijk punt in alle ontvangen brieven is dat de vertrekkende leden hun dank uitspreken aan de leden van de Kamer voor de prettige samenwerking en vooral aan alle medewerkers van de Kamer die – ik citeer uit de brief van de oud-eerste ondervoorzitter, mevrouw Maria van der Hoeven – ervoor zorgen dat dit bedrijf op rolletjes loopt.

De genoemde uitzondering betreft de brief van onze oud-collega Balkenende:

Geachte voorzitter, waarde medeleden,

Op grond van artikel 57 van de Grondwet stel ik u met deze brief in kennis van het feit dat ik sinds maandag 22 juli jongstleden geen lid meer ben van de Tweede Kamer. De uitslag van de verkiezingen van 15 mei jongstleden en de daarop volgende formatie hebben ertoe geleid dat het CDA na acht jaar van oppositie weer deel uitmaakt van de regering. Vanaf het debat over de regeringsverklaring zal ik vanuit vak K kijken naar de stoelen waar ik gedurende vier jaar met groot plezier heb gezeten en gewerkt.

Met veel genoegen kijk ik terug op de afgelopen jaren. Het grootste gedeelte daarvan heb ik in deze Kamer opgetreden als financieel woordvoerder van de CDA-fractie. Mijn eerste debat ging over de veelbesproken Victory Boogie Woogie. Het betekende voor mij een eerste parlementaire kennismaking met het debat met de minister van Financiën, een debat tussen ons beiden dat ook in de tijd daarna de nodige anekdotes heeft opgeleverd. Een debat ook, waarin recht werd gedaan aan het dualisme, de eigen verantwoordelijkheid van de Kamer ten opzichte van de regering, Zalm-norm versus Balkenende-norm. Dualisme dat in de komende periode ook tussen kabinet en coalitiefracties verder gestalte zal moeten krijgen. Een uitspraak overigens waarvan ik besef dat ik daar de komende jaren nog weleens aan herinnerd zal worden. De antithese Zalm-Balkenende, zo vervolgt de heer Balkenende zijn brief, heeft inmiddels geleid tot een synthese in een nieuw

financieel kader dat deel uitmaakt van het onlangs in deze Kamer besproken Strategisch akkoord van CDA, LPF en VVD. Als minister-president van dat nieuwe kabinet hoop ik op vele goede en inhoudelijke ontmoetingen met u, Kamer. Ik, zo schrijft de heer Balkenende, wil graag iedereen, leden van de Kamer maar bovenal ook al het ondersteunend personeel die ervoor zorgen dat de democratie op deze manier haar werk kan doen, heel hartelijk danken voor de samenwerking in de afgelopen vier jaar.

Met vriendelijke groet,
w.g. Jan Peter Balkenende.

Ik dank het oud-lid Balkenende voor zijn brief, die veel elementen bevat die mij zeer aanspreken. Voor hem geldt wel zeer in het bijzonder dat hij in ons midden zal blijven; hij zit vandaag voor het eerst in vak K. Welkom, mijnheer de minister-president.

Ik geef het woord aan de heer Te Veldhuis tot het uitbrengen van verslag namens de commissie voor het Onderzoek van de Geloofsbrieven.

De heer **Te Veldhuis**, voorzitter der commissie: Mijnheer de voorzitter. De commissie voor het Onderzoek van de Geloofsbrieven heeft de stukken onderzocht die betrekking hebben op de heren R.H. Algra te Jubbega, J.J. van Dijk te Culemborg, N. Eski te Nieuwegein, W.M.M. van Fessem te Breda, M.C. Haverkamp te Nederhorst den Berg, mevrouw M.G.E. van Loon-Koomen te Ossensisse, mevrouw M.C. Smilde te Eelde, de heren J.D. Blaauw te Zeist, J.H. Klein Molekamp te Rhooen, R. Luchtenveld te Amersfoort, G.J. Oplaat te Markelo, mevrouw P.J.L. Verbugt te Helden, de heren G. Wilders te Venlo, W. van der Velden te Rotterdam en mevrouw G.A. Verbeet te Amsterdam.

De commissie is eenparig tot de conclusie gekomen dat zij terecht benoemd zijn verklaard tot lid van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

De commissie stelt u daarom voor, hen toe te laten als lid van de Kamer. Daartoe dienen zij wel eerst de eden/verklaringen en beloften af te leggen, zoals die zijn voorgeschreven bij de wet van 27 februari 1992, Staatsblad 120.

De commissie verzoekt u tot slot, de Kamer voor te stellen, het volledige rapport in de Handelingen op te nemen.

De **voorzitter**: Ik dank de commissie voor haar verslag en stel voor, dienovereenkomstig te besluiten.

Daartoe wordt besloten.

(Het rapport is opgenomen aan het eind van deze editie.)¹

De **voorzitter**: De thans toe te laten leden zijn in het gebouw der Kamer aanwezig om de voorgeschreven eden of verklaringen en beloften af te leggen. Ik verzoek de griffier hen binnen te leiden.

Nadat zij door de griffier zijn binnengeleid, leggen de heren Algra, Van Dijk, Eski, Van Fessem en Haverkamp, mevrouw Van Loon-Koomen, de heren Luchtenveld en Oplaat, mevrouw Smilde, de heren Van der Velden, Blaauw en Klein Molekamp, mevrouw Verbeet, mevrouw Verbugt en de heer Wilders in handen van de voorzitter de bij wet voorgeschreven eden/verklaringen en beloften af.

De **voorzitter**: Ik wens u van harte geluk met het lidmaatschap van deze Kamer. Ik verzoek u, de presentielijst te tekenen en in ons midden plaats te nemen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Zoals ik al op de convocatie van deze vergadering heb aangegeven, stel ik voor het kabinet zo dadelijk in de gelegenheid te stellen om de regeringsverklaring af te leggen.

Ik stel voor, zoals ook al eerder is aangegeven, om de spreektijd vast te stellen op 15 minuten voor de fracties van CDA, LPF, VVD en PvdA en 10 minuten voor de overige fracties. Ik stel tevens voor, de zogenaamde begrotingsvolgorde te hanteren voor de sprekers.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik heb een aantal benoemingen gedaan in commissies.

Voorzitter

De bijzonderheden zullen in de Handelingen worden opgenomen.

(De benoemingen zijn opgenomen aan het eind van deze editie.)²

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Atsma.

De heer **Atsma** (CDA): Voorzitter. Deze week heeft de bestuursrechter in Rotterdam uitgesproken dat de commerciële radiofrequenties geveild moeten worden. Dat is een punt dat in het Strategisch akkoord uitgebreid aan de orde is geweest. Een meerderheid van de Kamer heeft uitgesproken dat de frequenties niet geveild moeten worden.

Graag willen wij op korte termijn van het kabinet een reactie op deze rechterlijke uitspraak en een mededeling over de in de toekomst te volgen procedure. Het mag duidelijk zijn dat de CDA-fractie vasthoudt aan het niet veilen van de frequenties.

De **voorzitter**: Ik stel voor, dit gedeelte van het stenogram van de vergadering door te geleiden naar het kabinet, in het bijzonder de minister van Economische Zaken.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Vendrik.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Wij zijn deze week geconfronteerd met een affaire rond de heer Van Lieshout, topambtenaar van het ministerie van VWS. Hem schijnt door minister Bomhoff de wacht te zijn aangezegd. Berichten, zoals vanochtend in Het Financieele Dagblad, doen geloven dat meer ambtenaren zullen volgen. Deze kwestie heeft voor veel beroering gezorgd. Het schijnt voor een kabinet dat het fatsoen wil herstellen onfatsoenlijk te zijn om op een congres een krant te lezen. Wij hebben er eerder schriftelijke vragen over gesteld. Andere fracties hebben dat ook gedaan.

Wij willen vandaag de ministers van VWS en Binnenlandse Zaken, de heren Bomhoff en Remkes, interpelleren. Ik ben mij ervan bewust dat het ook mogelijk is om de premier straks in het debat hierover aan de tand te voeren. Dat zal ook moeten gebeuren, maar wij willen erg graag de rechtstreeks

betrokken bewindslieden erover spreken. Ik geef u in overweging dat debat te houden na de eerste termijn van de kant van de Kamer, maar de beslissing daarover is uiteraard aan u.

De **voorzitter**: Naar aanleiding van het laatste deel van uw verzoek zal ik alvast mijn opvatting geven, alvorens het woord te geven aan degenen die over uw verzoek willen spreken.

Om een aantal praktische en ook, lijkt mij, staatsrechtelijke redenen wil ik niet in de schorsing voorafgaande aan het debat over de regeringsverklaring andere onderwerpen behandelen.

Ik vraag de leden dringend hun reactie op het verzoek van de heer Vendrik kort te houden.

De heer **Rietkerk** (CDA): Ik stel voorop dat de CDA-fractie ook vindt dat er fatsoenlijk moet worden omgegaan met ambtenaren. Het komt vaker voor dat er bij kabinetswisselingen ook wisselingen zijn op departementen. Wij hebben uit de pers begrepen dat er in deze concrete situatie een oplossing is gevonden. Wij hebben op dit moment geen behoefte aan een apart debat.

De heer **Rijpstra** (VVD): Mijnheer de voorzitter. De VVD-fractie heeft geen behoefte aan een interpellatiedebat. Wij denken dat de opmerkingen van de heer Vendrik in de termijn van zijn fractie meegenomen kunnen worden zodat de minister-president tekst en uitleg kan geven.

De heer **Dittrich** (D66): De fractie van D66 zou inwilliging van het verzoek van de heer Vendrik niet willen tegenhouden, maar meent dat het onderwerp thuishoort in het debat vandaag met de minister-president. Wij geven er de voorkeur aan het daarin te bespreken.

De heer **Herben** (LPF): Voorzitter. Ook de fractie van de LPF heeft geen behoefte aan een interpellatie over een personeelszaak tussen de minister en zijn ambtenaren.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Ik denk dat er alle reden is om er in het debat over de regeringsverklaring met de minister-president over te spreken en ik verzoek u dan ook om na dat debat opnieuw een regeling van werkzaam-

heden in te voegen, opdat op dat moment door de fracties kan worden bezien of het nog nodig is om de heer Vendrik in zijn verzoek te steunen.

De **voorzitter**: Voordat de heer Marijnissen iets gaat zeggen, wil ik hem na een lange periode van ziekte van harte welkom heten in ons midden.

De heer **Marijnissen** (SP): Dank u wel, voorzitter.

Er dreigt toch een voortzetting van de oude trend dat fracties de voorzitter ontraden om interpellaties te houden die hen niet welgevallig zijn. Ik merk dat de coalitiefracties die lijn willen voortzetten en ik verzoek u dan ook om in lijn met de opmerkingen van de vorige voorzitter van de Kamer, mevrouw Van Nieuwenhoven, vooral op te komen voor het belang van het individuele kamerlid. Als de heer Vendrik behoefte heeft aan een interpellatie over dit onderwerp dat de laatste dagen de gemoederen inderdaad zo heeft beziggehouden, dan vind ik dat de Kamer daarmee zou moeten instemmen. Het is een democratisch recht en ik vind dat de Kamer daar ook op zou moeten staan. Wat dit betreft ben ik het dan ook graag eens met mevrouw Van Nieuwenhoven om na het debat in een extra regeling van werkzaamheden alle partijen een nieuwe kans te geven!

De heer **Teeven** (LN): Voorzitter. Ook onze fractie heeft op dit moment geen behoefte aan het debat. Ook ik zou na het debat met de minister-president willen kijken hoe het verder moet.

De **voorzitter**: Voordat ik de heer Vendrik in staat stel om kort te reageren, zou ik de suggestie van mevrouw Van Nieuwenhoven, inmiddels gesteund door de heren Marijnissen en Teeven, willen overnemen. Ik stel dan ook voor om de definitieve beslissing over het verzoek van de heer Vendrik te nemen na het debat over de regeringsverklaring.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Enkele collega's hebben deze kwestie al geduid als een personele kwestie. Dat is nog maar de vraag, maar laat ik daar nu maar niet op ingaan. Ik volg uw voorstel,

Voorzitter

maar ik vermoed dat ik het verzoek ook na afronding van het debat over de regeringsverklaring zal handhaven, omdat wij er zeer aan hechten hierover ook met de rechtstreeks betrokken bewindslieden te spreken.

Overeenkomstig het voorstel van de voorzitter wordt besloten.

Aan de orde is het afleggen van de **regeringsverklaring**.

De **voorzitter**: Het woord is aan de minister-president.

□

Minister **Balkenende**: Mijnheer de voorzitter. Wij stellen het op prijs dat uw Kamer het kabinet van CDA, LPF en VVD zo snel na zijn beëdiging en bovendien nog in het reces in staat stelt om een regeringsverklaring af te leggen.

De **voorzitter**: In verband met iets dat zich op dit moment op de publieke tribune afspeelt, moet ik de vergadering tot mijn spijt even schorsen en ik verzoek de leden met klem niet te reageren op hetgeen op de publieke tribune gebeurt. Dat ontstemt mij zeer!

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Ik geef het woord wederom aan de minister-president.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Het lijkt mij het beste dat ik mijn betoog opnieuw begin. Laten wij afspreken dat ik elke keer dat ik onderbroken word, van voren af aan begin.

Mijnheer de voorzitter. Wij stellen het op prijs dat uw Kamer het kabinet van het CDA, de LPF en de VVD zo snel na zijn beëdiging, en nog wel in een reces, in staat stelt om de regeringsverklaring af te leggen. Daarmee heeft het kabinet de kans, zich te presenteren aan uw Kamer en aan de gehele Nederlandse samenleving. Om te beginnen, richt ik een woord van dank aan het vorige kabinet, het tweede kabinet-Kok, Paars II, voor de inspanningen en de bereikte resultaten. Ik bedank de oud-ministers en oud-staatssecretarissen voor hun inzet en beschikbaarheid. Het aanvaarden van politieke verantwoordelijkheid gaat in deze tijd

helaas vaak gepaard met offers in de persoonlijke sfeer. Democratie draait om strijd over de inhoud van beleid en daar moet het ook bij blijven. Politici moeten, net als iedere burger trouwens, zeker kunnen zijn van lijf en leden. Wij willen geen samenleving waarin iemand die voor zijn mening uitkomt, wordt bedreigd of, zoals Pim Fortuyn, slachtoffer wordt van geweld. Het is onacceptabel als politici moeten onderduiken. Politieke meningsverschillen vragen juist om respect voor andere opvattingen. Wie bereid is, politieke verantwoordelijkheid te dragen, verdient waardering.

Dit geldt in het bijzonder voor de scheidende minister-president, de heer Kok. Hij heeft acht jaar met grote toewijding invulling gegeven aan de functie van minister-president. In de vijf jaar daarvoor heeft hij als minister van Financiën een belangrijke bijdrage geleverd aan de sanering van de overheidsfinanciën. Namens het kabinet bedank ik de heer Kok voor de toewijding waarmee hij zich heeft ingezet voor de publieke zaak; jaren die niet ongemerkt aan hem zijn voorbijgegaan. Ik wens hem voor dit moment de vakantierust toe die hij verdient. Ik spreek namens velen als ik zeg: Wim, bedankt!

(Applaus)

Minister **Balkenende**: Waarom dit kabinet? Dit kabinet is de logische uitkomst van de verkiezingen; 15 mei heeft ongekende verschuivingen en veranderingen in het politieke landschap laten zien. De zittende coalitiepartijen hebben zwaar verloren en het CDA en de LPF waren de duidelijke winnaars. De LPF werd uit het niets de tweede partij van ons land. In de adviezen naar aanleiding van de verkiezingen beval vrijwel iedereen de Koningin aan, een coalitie van het CDA, de LPF en de VVD. Verder werden veiligheid, gezondheidszorg, onderwijs en integratie genoemd als de centrale aandachtspunten voor een kabinet. Die aandachtspunten, de politieke programma's van de betrokken partijen, de verslechterende economische vooruitzichten en de wil tot veranderingen bepalen de beleidsinzet van dit nieuwe kabinet. Op deze plaats spreek ik bijzondere dank uit voor de werkzaamheden van de informateur, de heer Donner, die geleid hebben tot de vorming van dit

kabinet. Van dichtbij heb ik kunnen zien hoe hij met tomeloze inzet zijn informatieopdracht heeft vervuld.

In het vervolg op de werkzaamheden van de informateur bleek het mogelijk, een kabinet te formeren dat mag rekenen op een vruchtbare samenwerking met uw Kamer. Een kabinet dat voortkomt uit een omwenteling in het politieke klimaat. Burgers hebben uiting gegeven aan een onderstroom van onvrede, van onbehagen en van geschokt vertrouwen; onvrede over een politiek die de problemen waar burgers dagelijks mee te maken hebben te vaak onbenoemd laat, zoals overlast en onveiligheid; onbehagen over een samenleving waarin mensen steeds meer langs elkaar heen leven; geschokt vertrouwen in een overheid die geen antwoord lijkt te weten of durft te geven op problemen als toenemend geweld en ook geen antwoord geeft op de moeizame inburgering van vreemdelingen in onze samenleving. Kiezers willen, terecht, dat de problemen die zij ervaren ook door de politiek onder ogen worden gezien en serieus genomen. Die problemen waren te lang onbespreekbaar. Zogenaamd politiek correct gedrag leidde te vaak tot een afwachtende houding.

Het kabinetsbeleid moet bijdragen aan een samenleving waarin iedereen in vrijheid, welvaart en zekerheid kan leven, nationaal en internationaal, waarin duurzame groei en welvaart gewaarborgd zijn, voorzieningen voldoen aan de menselijke maat, de overheid werken en samen leven mogelijk maakt, door uit te gaan van persoonlijke verantwoordelijkheid en collectieve geborgenheid, door veiligheid en rechtszekerheid te waarborgen, door belangenconflicten effectief te beslechten en door burgers in staat te stellen samen met anderen te leven, zonder in nutteloze regels en bureaucratie verstrikt te raken. Een samenleving die mensen die op achterstand staan de kans geeft vooruit te komen; waarin respect voor anderen, voor ouders, voor de leraar en voor de agent, weer vanzelfsprekend is. Een moderne samenleving gaat uit van de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, van het belang van het gezin of andere samenlevingsverbanden en van de universele rechten van de mens.